

DZIESIĘCINA (314) *sb f*

e oraz a jasne (w tym w a 1 r. błędne znakowanie).

sg *N* dziesięcina (22). ◇ *G* dziesięciny (22). ◇ *A* dziesięcinę (77). ◇ *I* dziesięciną (4). ◇ *L* dziesięcinie (4). ◇ *pl N* dziesięciny (22). ◇ *G* dziesięcin (64). ◇ *D* dziesięcinąm (1). ◇ *A* dziesięciny (77). ◇ *I* dziesięcinami (4). ◇ *L* dziesięcinach (17); -ach (9), -äch (7), -(a)ch (1); -ach *LatHar* (4); -äch *Leop, BudBib*; -ach : -äch *SarnStat* (4 : 4), *PowodPr* (1 : 1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

Dziesiąta część zbiorów dawana jako danina, trybut, czynsz (najczęściej oddawany kościołowi, duchowieństwu); decima Mymer¹, Calep, Cn; decuma, decima a. decuma pars Cn (314) : Iako on mnye nye pozyczyl sta slothych monethy y lyczby polskyey na skupowane dzeszaczyn ZapWar 1527 nr 2381; Mymer¹ 16, 42; ComCrac 20, 20v marg; Strzełz ty pánie czynłzu winy Iać niechybę dzieięćiny RejRozpr Kv, A3v, B2, E2 marg; KromRozm I A4, B2; Nie záfiali iefzće chłopi/ O dzyefięćinę klną popi BielKom A2v; GroicPorz t4; RejWiz 59v; Leop Eccli 35/11, Mal 3/10; UstPraw E3; RejFig Ee2v; BibRadz I 8a marg, Num 18/26 [2 r.], 28; wŷzytcy duchowni dáli pomoc z dzieięćin íwych do czterzech lat przeciw Litwie drapieźney. BielKron 375, 3 marg, 7, 11v marg, 150, 261v (11); Mącz 155a, 272a; OrzQuin C4 [2 r.]; RejPos 310; BielSat D4v; KuczKat 405; RejZwierc 234v, 235; WujJud 215 [2 r.], Mm; BudBib Lev 21/22, 27/31, 3/8, 10; Robi ich tą wádą [łakomstwem] wiele/ ále niemniey owi co dzieięćinami kupczą [propolae decumarum'] ModrzBaz 34, 34, 34v [2 r.], 139, 141v; SkarŻyw 284, 347; StryjKron 16; A bych cí miał wyliczác y głęblźe przyczyny/ Czemu imo íye pułczam wielkie dzieięćiny [...] To tylko krótko powiem: dochody íczupleyźe: Ale myśł bełpieczniey[za KochMarsz 154; BielRozm 31; ActReg 19 [2 r.]; Calep 290a [2 r.]; GostGosp 52, 70, 150 [2 r.], 158, 160; OrzJan 124; Troiákne dzieięćiny ítározakonne. LatHar 128 marg, 117, 126, 127 [4 r.], 128 [2 r.], Aaa7 [2 r.]; WujNT Hebr 7 arg, 7/5, 6, 8, 9; Około tych, co dzieięćiny y dobrá kościelné chwytáią SarnStat 189, 4, 107, 112 [3 r.], 183 [3 r.], 184 [8 r.] (57); Rádźiby teraz [...] odpráwowáli ínopem nietylko dzieięćinę/ ále y połowczynę PowodPr 26, 23 [5 r.], 24 [2 r.], 25 [3 r.], 26 [2 r.]; SkarKaz 422a [4 r.], b; wnetze heretycy kościoły wydźierác/ Kátholikom imioná odeymowác/ dzieięćin bronić/ [...] poczęli. SkarKazSej 700b, 685a.

dziesięcina czego (6): BudBib Deut 12/17, 2.Esdr 13/5, 12; áby teź dzieięćiną dóbr [decima bonorum JanStat 228] tychże na ítół náłz/ przez wízelkiego íporu niemiałá byđź przywróconá. SarnStat 186, 188, 189.

dziesięcina od czego (1): Zżup obudwu Krákowłkich folnych [król] wiele długu skupił/ Olborę Olkufką/ to íeft dzyefięćinę od kručfu BielKron 405v.

dziesięcina z czego (26): ony ze włchitkiego tego dzieięćiny na sye bieraly LibLeg 11/84; MurzNT Matth 23/23, Luc 18/12; Leop Gen 14/20; BibRadz Gen 14 arg, 14/20, Luc 18/12; y dał ie dárem Aaronowi y íynom íego/ [...] tákieź dzyefięćiny z zyemie/ y owoc z drzewá y z dobytká. BielKron 36, 1lv, 359v; RejPos 199v; BielSpr 53; BudBib Lev 27/32, 1.Reg 8/15; SkarŻyw 284; StryjKron 165; LatHar 128 [2 r.]; WujNT Matth 23/23, Luc 11/42, 18/12, Hebr 7/2, 4; Około Dzieięćiny z pošianych rzeczy ná ogrodzie [De decimis seminorum in hortis JanStat 227]. SarnStat 185; PowodPr 22; SkarKaz 350a.

dziesięcina po czym (1): Ieśli który źláchćic Dzięsięćinę po Folwárku wydrze/ tákowy wydziércá albo złoczyńcá/ piérwéy vpomniony/ będzie zákłęt *SarnStat* 184.

W połączeniach szeregowych (9): á kxięža iedno łamy požiwaią/ bo dziefiiecziny/ wízy/ y prebendy za to maią y nalifę daią, *SeklKat* Y3v; *KromRozm II* i4; *Leop Deut* 12/11; *BudBib Deut* 12/6, 11; *SkarŻyw* 291; od wízelákich płac/ podatków/ mořtowych/ woien/ łtraży/ clá/ mytá/ dzięsięćin/ [...] [*studenty i żaki*] wolné czynimy *SarnStat* 202, 226; *SkarKazSej* 681b.

W charakterystycznych połączeniach: *dziesięćinę brać (16)*, *kupić*, *łapać*, *ofiarować (4)*, *wybierać*, *wydrzec (3)*, *wydzierać (5)*, *zakupywać*; *dziesięćin kupienie (3)*, *przekupywanie*, *skupowanie*, (s)*przedanie (2)*, *ułapienie (2)*, *wolność (3)*, *wydzieranie (3)*, *zakupowanie*; *dziesięćinami kupczyk*.

Przysłowie: bibl. Cefárzowi czyníř y pobor; a Bogu dzięsięćiny y ofiáry [*Vulg Matth* 22/21]. *WujNT* 93.

Zwroty: »[kogo] w dzięsięćinie brać« (2): Dziatki nařze w dziefięćinie biorą. *BielSat* G2v; *BielSen* 16.

»dziesięćinę (od-, wy-)da(wa)ć; dziesięćina (od)- da(wa)na; dąwanie dzięsięćiny« = *decimare Vulg, PolAnt, Modrz, JanStat*; *decimam dare Vulg, PolAnt, JanStat, Cn* [*szyk zmienny*] (56; 5; 3): Iż gdy wydam dziefięćinę Bych był nagorłfy nie zginę. *RejRozpr* A2v; *SeklKat* Y3v; *KromRozm I* A3v; *MurzNT Matth* 23/23, *Luc* 18/12; *Leop Gen* 14/20, *Deut* 12 *arg*, 26 *arg*; *RejZwierz* 103; *BibRadz Gen* 14/20, *Num* 18/21, 24, *Luc* 18/12; ále potym ziednániu/ Ierzyk dziefięćin niechćiał dąwáć *BielKron* 215v, 3, llv, 14v, 203, 261, 261v, 359v; *Mącz* 79b; *Prot* B2; *RejPos* 199v, 200v; *BiałKat* 141; *BielSpr* 53; *BudBib Gen* 28/22, *Eccli* 35/9 [11]; *CzechRozm* 144; Nie ieft wolen od dawánia dzięsięćin [*a decumis solvendis*] *ModrzBaz* 89, 124; *SkarŻyw* 284 [3 r.], 291, 491 [2 r.]; *StryjKron* 295; *CzechEp* 257; *GostGosp* 150; *LatHar* 126, 128 [5 r.], 129; *WujNT Matth* 23/23, *Luc* 11/42, 18/12, s. 665 *marg*, *Hebr* 7/4, 9; *SarnStat* 184, 185, 186, 187, 897 *marg*; *PowodPr* 23, 24; *SkarKaz* 350a; *SkarKazSej* 675b; Z teyże teř lichwy dáie Xiędzu dzięsięćinę *KlonWor* 78.

»dziesięćinę płácić (a. płacać); płaca, płacenie dzięsięćiny; dziesięćina płacona« = *decimam solvere, solutio decimae JanStat* [*szyk zmienny*] (8; 1 : 1; 2): Y v was nie widziemy iefzćze łzczodroby wielkíy/ okrom tego/ że Dzięsięćin nie płácićie *WujJud* 209, A4v; *WujNT* 661; *SarnStat* 107, 186, 187, 188 [3 r.], 189 [2 r.], 1069 *marg*.

»wytykáć dzięsięćinę« = *pobierać dzięsięćinę; decimam partem detrahere Cn* [*szyk zmienny*] (4): *RejKup* Cc; Decumanus, Wytykownik/ Poborcá/ Vrzędownik ten który dziefięćiny wytyka. *Mącz* 79b; *GostGosp* 42; Choć dzięsięćiny Xięże wytykamy/ Przedsię na wřzytkim/ iák widzimy/ choro/ Włkurác nie łporo. *KlonFlis* C4.

Wyrażenia: »czas wytykania dzięsięćin« = *tempus decimandi JanStat* (4): A łą połtánowioné rzeczy niřéy nápiřáné/ o wolności Dzięsięćin/ o wydziéraniu Dzięsięćin/ o czářie wytykánia Dzięsięćin *SarnStat* 112 [*idem* 185, 211], 185, 187, 211.

»wytykacz dzięsięćin« = *decumanus Mącz* (1): Aby żaden żitá nie zwořił áliřbyřie piérwey o dzięsięćinę s poborcą albo ynřzym wytikaczem dziefięćyn zgodził. *Mącz* 272a.

Zestawienia: »dziesięcina folwarkowa« [szyk 1 : 1] (2): wiárdunek grofzy Práلكich [...] ná káždy rok nam máią bydź płáconé miáfto dzieięćiny folwárkowéy [*pro decima solui debent praediali JanStat* 230]. *SarnStat* 187, 184.

»dziesięcina konopna« = *decima canapi JanStat* [szyk 5 : 1] (6): á którzy około konopi nie robią/ od Dzieięćiny konopney máią bydź wolni. *SarnStat* 191, 112, 185, 190 [2 r.], 1309.

»dziesięcina kościelna« = *decima ecclesiae JanStat* (4): *SarnStat* 226, 896; kto gwałtem dzieięćiny kościelne łobie przywáłzcza/ łam łie sftánie dzieięćiną. *PowodPr* 26, 22.

»dziesięcina pieniężna« [szyk 1 : 1] (2): Spífne niema być brano od dzyefięcin pieniężnych/ áni od dań Krolewłkich, *UstPraw Gv*; *VotSzl* D2.

»dziesięcina snopowa« = *decima manipularis JanStat* [szyk 5 : 2] (7): *BielKron* 362; z tych [włók] máią dáć taką dzieięćinę łnopową ná polu/ iáką inni kmiećie ich łásiedzi zwykli płáćić. *SarnStat* 187, 186, 187 [2 r.], 188 [2 r.].

»dziesięcina żytna« (1): *Decimae, Dzieięćina żytna. Mqcz* 79a.

Szeregi: »czynsz (a. czyńsz), (i, jako) dziesięcina« = *census, decima Modrz, JanStat* [szyk 3 : 2] (5): *KromRozm I A3v; ModrzBaz* 124, 138v; bo tu dáie Kmieć náłz czynłz y dzieięćinę *GostGosp* 150; *SarnStat* 1069.

»dziesięćiny, (i) dochody« = *decima, proventus a. questus JanStat* [szyk 3 : 3] (6): *SarnStat* 1069 [2 r.], 1109 [2 r.]; Fundámeⁿt Dzieięćin ydochodow kościelnych. *PowodPr* 22 marg; *SkarKazSej* 703b.

»dziesięćiny i ospy [= dań w zbożu]« (2): Przes kilká lat dzieięćin y óprow nie bráli. *BielSat* D4v [idem] *BielRozm* 32.

bibl. »dziesięćiny i pi(e)rwoćiny (a. pierwiastki a. pi(e)rworodztwa) (rąk)« = *decimae et primitiae (manuum) Vulg* [szyk 6 : 1] (7): Każe wykorzenić Bálwochwáłftwo/ dzieięćiny y Pirwoćiny dáwać *Leop Deut* 12 arg; *Deut* 12/6, 2.Par 31/11, *Mal* 3/8; Iemu dał dzieięćiny y pierwiałtki v włyzykiego ludu/ ná żywność domu iego. *SkarŻyw* 491, 491 marg; *PowodPr* 25.

»dziesięćiny i (a) płáty (a. popłatki)« [szyk 2 : 2] (4): *Diar* 62, 79; Wierz mi by nie ty płáty á nie dzyefięćiny/ Nie byłoby odpúłtow od męki od winy. *RejWiz* 60; *GrzegŚm* A4v.

»dziesięcina, (i, albo) podatek« = *decima seu datus JanStat* [szyk 2 : 2] (4): aby dał [...] ksiądz z tegoż łanu sztyry gr, bo dziesięćinę z niego ma i ine podatki. *Diar* 63; *RejPos* 338v; ci płáthu żadnego niemáią thylko łą woln od dzieięćin y od podatkw. *BielSpr* 51 v; *SarnStat* 202